

Salamon Eszter - László Luca

MALAWI: A HÁLÓ ÉS A HAL

2023-04-23 | ESSZÉ

A Parents International nemzetközi oktatási szervezet munkatársaiként 2023 februárban a malawi-i tagszervezetünk egyhetes látogatásra hívott bennünket. Már az előzetes egyeztetésekből sejtettük, hogy nem lesz szokványos utazás. Azt ígérték, a szervezet 3,5 millió tagja közül mindennap sokakkal találkozunk (valóban legalább 1000-1500 ember vett részt a közösségi gyűléseken), meglátogatunk több utunkba

kerülő iskolát és az oktatási miniszter is fogad. Tudtuk, hogy más országokkal ellentétben a szülői szervezet itt elsősorban megfelelő megélhetéshez próbálja hozzásegíteni a családokat.

a szülői szerep

A Parents International tagjai szülői szervezetek és szülőkkel vagy szülőkért dolgozó egyesületek és alapítványok. Vannak egyéni szakértő tagjaink is: szülői szervezetek egykori, nagyrészt aktív nagyszülő korú vezetői és kutatók. Európában alakult, Hollandiában jegyezték be, de ma már a világ minden részéből vannak tagjaink, partnereink. Gyermekjogi szervezetként működünk, de – ellentétben a legtöbb hasonló szervezettel – a gyermekjogok legfőbb védelmezőire, a szülőkre, a szülői szerepre helyezük a hangsúlyt. A 15 fős nemzetközi csapat csak néha találkozik személyesen, mindenki máshol végzi a munkáját. Képzési programokat dolgozunk ki, képzéseket szervezünk a szülőket segítő szakembereknek, elsősorban pedagógusoknak. Részt veszünk különböző nemzetközi programokban, segítve a kultúrák közötti együttműködést. Ezért utaztunk Malawiba is.

Malawi a világ egyik legszegényebb országa. A volt brit gyarmat Nyasszaföld néven talán ismertebb, Dél-Kelet-Afrikában, a nála sokkal gazdagabb Zimbabwe szomszédságában található, szárazföldi ország, tengerpartja nincs. A húszmilliós lakosság egyötöde gyerek, és mindössze 3% a 65 év felettek aránya. Az emberek közel négyötöde él a szegénységi küszöb alatt, ami napi 1,9 amerikai dollár (azaz nagyjából 20 ezer forint havonta). Az országban mintegy 6000 általános iskola van, ez nagy létszámú iskolákat és európai szemmel elképzelhetetlen méretű osztályokat jelent. Az országban nincs vízhiány, ám tiszta ivóvíz sok helyen nem elérhető. Vezetékes áram alig akad, az iskolák zöme is áram nélkül működik.

alsó középosztály

Ottani tagszervezetünk óriási: minden iskolás korú gyerek szüleit a tagjai között tudhatja. Eredetileg olyan aktív szülők hozták létre, akik az iskolai szülő-tanár szervezet tagjai, de úgy látták, össze kell kapcsolni a hagyományos, törzsi szervezetet az iskolával. A kormányzat külön kérése, hogy ne szedjenek tagdíjat, így valóban mindenkinek lehetősége van az aktív részvételre. A szervezet vezetői inkább az alsó középosztályhoz tartoznak, legtöbbjüknek nem kell küzdeni a mindennapi megélhetésért, de kapcsolatban maradtak azokkal, akiknek igen.

Az ország lakóinak többsége valamelyik keresztény vallás követője, ez – nők lévén – kicsit egyszerűbbé tette az utazásunkat. Európán kívül, főként Ázsiában és Afrikában sok olyan, zömében muzulmán többségű ország van, ahová inkább férfi kollégáknak érdemes utazni. Malawiban a hagyományos, törzsi vallásokkal már csak elvétve találkozni, de minden nyolcadik lakos muszlim. A keresztény-muszlim együttélés harmonikusabb, mint sok toleráns európai országban. A vallás, vagy inkább a hit láthatóan nagyon fontos az itt élő embereknek. Minden találkozó közös imával kezdődött és fejeződött be, amiben a keresztények és a muszlimok a legtermészetesebb módon, közösen vettek részt.

Az öltözködés, és sok egyéb is, a britek hatásáról árulkodik. A fülledt meleg ellenére a legtöbb férfi (és minden vezető) zakót viselt, általában a szükséges méretnél jóval nagyobbat. A cipő luxuscikk, így a zakóhoz és a hozzá nem illő szövetnadrághoz gumipapucsot hordanak. A hosszú ujjú blúzok, hosszú szárú nadrágok azért is hasznosak, mert Malawi a malária veszélyzónájában helyezkedik el.

Amszterdamból Nairobibá repültünk, onnan pedig a fővárosba, Lilongwéba. Nairobi még sok szempontból nagyváros: magas épületek, sűrűn lakott negyedek a jellemzőek, van úthálózat és a város szélén repülőtér. Malawi fővárosa azonban egészen más. Február az esős évszak közepe (három évszak van: az esős, a hűvös és száraz, meg a meleg és száraz). Harsányzöld világot láttunk a repülőgép ablakából, de utak alig-alig tűntek fel a földek között. Lilongweben nincs hagyományos értelemben vett városközpont, a főváros inkább hasonlít kis falvak laza fűrtjére. Pár lakótömböt látni, néhány szögesdróttal-kamerával őrzött szép villát, de a lakosság zöme kalyibákban él. Minden talpalatnyi földet igyekeznek mezőgazdasági termelésre hasznosítani, két ház között is mindig növekszik néhány tucat kukoricató.

Óriási a kontraszt

A repülőtér egy nagyobbacska szupermarket parkolójához hasonlít, és csupán napi 3-4 gépet fogad, így minden járat érkezése eseményszámba megy. A

lépcső aljánál nyüzsögnek a helyiek, mindenki kedvesen köszön, de nem mutatják meg, merre kell menni. A repülőgép és a repülőtéri kijárat között hét alkalommal nézték meg az útleveleinket, az ellenőrzőpontoknál legalább két ember ül. Ezek helyi mérce szerint nagyon jól fizető állások, így mindenütt legalább két-háromszor több ember dolgozik a szükségesnél. A külföldieket kiszolgáló helyek, mint a repülőtér vagy a szálloda nyugat-európai mércével is drágák – láthatóan sokan élnek ebből, mérsékelten jól. Óriási a kontraszt az átlag lakosság és a turistákból élők között. Vendéglátóink a repülőtéren vártak, majd elvittek a főváros egyetlen nemzetközi szállodalánchoz tartozó hoteljébe, ahol azonban nem lehet bankkártyával fizetni. A kiszolgálás, a nagyszámú személyzet ellenére, elképesztően lassú: akár másfél órát is igénybe vehet, hogy kihozzák a megrendelt ételt. Vendéglátóink mindig pontosan

érkeztek, és bár egész nap kísérték minket, nem ettek, nem ittak semmit. Azt mondták, megfájdulna a gyomruk, ha napi egy alkalomnál többször ennének vagy innának.

A nagyon rossz minőségű aszfaltos főútról letérve úttalan utakon jutottunk az első találkozóhoz – ahogy a hét folyamán még további hét közösséghez. A látogatások mindenhol hasonlóan zajlottak: a falu (vagyis a főváros egy „kerületének”) főterén összegyűlt 100–200 szülő, sok kisebb és – a napszaktól függően – nagyobb gyerek. Délelőtt ugyanis a nagyok zömmel iskolában voltak. Első alkalommal megpróbálták elzavarni a gyerekeket, de amikor kértük, hogy maradjanak, a felnőttek beleegyeztek. Később annyira felbátorodtunk, hogy bevontuk a gyerekeket is a beszélgetésbe. Mindenki a földön ült, kivéve a falusi és törzsi elöljárókat, a köztisztviselőket álló idősebbeket, nekik székeket készítettünk ki, ahogy nekünk, vendégeknek is. A férfiak és nők külön csoportokban ültek mindenhol, csak az „elnökségben” voltak vegyesen. A törzsi vezetők között is akadt férfi és nő. A földön ülők közül felállt valaki, általában egy nő, és előimádkozóként elindította, majd ő zárta a szertartást. Ima után előbb a törzsi vezetők kaptak szót, aztán vendéglátónk bemutatott bennünket, és elmondhattuk, kik vagyunk, miért jöttünk. Ezt követően a közösség tagjai meséltek a mindennapjaikról.

hosszú távra

Gyorsan felismertük, hogy fontos hangsúlyoznunk: nem nagy zsák pénzzel érkeztünk. Az itteniek ugyanis megszokták a nemzetközi segélyszervezetek gyakorlatát, akik nem hálót, hanem halat hoznak. A helyiek számára egy fehér ember megjelenése közvetlen anyagi segítyt jelent. Ezért mindenhol el kellett mondanunk, hogy amit mi hozunk, abból nem vehetnek holnap ennivalót. Csak hosszú távra ígérünk segítséget, hogy később a saját erejükből tudjanak a következő napokon is élelmiszert vásárolni. A beszélgetések, találkozók alkalmat adnak, hogy pontosabban lássuk, mire is van szükségük és miben tudunk mi segíteni.

Azt is hamar felismertük, hogy az emberek nem bíznak a kormányzatban, az állami intézményekben, és nem is várják, hogy azok bármiben támogassák őket. Ráadásul az elmúlt évtizedekben sok minden elveszett, amitől a törzsi közösségek jól működtek. Az állam számos területen szigorú szabályokat alkot, de ezeket senki nem tartja vagy

tartatja be. Például bűncselekmény nem kórházban szülni – a magas csecsemőhalandóság miatt ennek lehetne értelme –, de még a fővárosi családoknak is szinte elérhetetlen a kórházi ellátás.

A túlnyomórészt fiatal lakosság miatt a generációk alig tanulhatnak egymástól, főként azok az ismeretek kopnak ki, amiket az öregek adhatnának át. A függetlenség 1964-es kikiáltása után az ország 1993-ig Hastings Kamuzu Banda irányítása alatt állt, majd külső nyomásra „többpárti demokráciává” alakult. A hagyományos törzsi rendszert úgy építették le, hogy nem került a helyére más, működő közösségi struktúra. A törzsi vezetők szerepe meggyengült, és bár sokan indultak és nyertek is a helyi önkormányzati választásokon, továbbra is bizalmatlanok a kormánnyal szemben, és nem hiszik, hogy az állam meg tudja oldani a problémáikat. A kormányzat sem kedveli őket, ez egyértelműen kiderült a miniszternél tett látogatáskor. Nyilván a törzsi vezetők is különböző szemléletűek és minden közösség más. Van, ahol nemcsak a kormánnyal, hanem saját vezetőikkel szemben is bizalmatlanok az emberek, mert úgy gondolják, a törzsfőnök zsebre teszi az adományokat. Olyan helyen is jártunk, ahol érzékelhető volt a feszültség két helyi vezető között. Legtöbbször köztisztelőben állnak, valamennyire hallgatnak is rájuk, de az új világban nem találták meg a helyüket.

magukra maradnak

A többpártrendszer kiépítésével párhuzamosan az amerikai típusú individualizmus is megerősödött, és eltüntette a természetes munkamegosztás és szolidaritás különböző formáit. Az általunk

meglátogatott közösségekben egyértelműen a nőkre hárul a munka zöme. Ebben megmaradt a hagyomány: a földművelés, gyereknevelés, a termények feldolgozása női feladat. A férfiak viszont már nem vadásznak. A hagyományos keretek eltűnése miatt a családok nem dolgoznak össze. Ahelyett, hogy megosztanák a földműveléssel, a termények értékesítésével vagy a gyerekneveléssel kapcsolatos feladatokat, a munkaképes asszonyok saját földjüket művelik, majd kilométereket gyalogolnak a hátukra kötött kisgyerekekkel, hogy eladjanak nyolc cső kukoricát. Az idősebbek, akik nem bírják ezt a nehéz munkát, nem kapnak könnyebb feladatot a közösségtől, hanem magukra maradnak. Az idősebbek itt 50-60 éves emberek, akik Európában erejük teljében és teljesítőképességük csúcsán lennének, de Malawiban rossz fizikai

állapotban vannak, és szinte matuzsálemnek tűnnek. Azt már tudjuk, hogy az egyik legfontosabb terület, amiben segítséget várnak tőlünk, a hagyományos közösségek újjáépítése.

Nagyban nehezíti az életüket, hogy az elmúlt harminc év a mezőgazdaságban is válságot hozott – és elsősorban nem a klímaváltozás miatt. Még harmincas éveikben járó vendéglátóink is emlékeztek, hogy gyerekkorukban természetes volt a vetésforgó alkalmazása. A többpártrendszerrel együtt megérkezett az amerikai „segítség”, műtrágya formájában. Ahol jártunk, mindenki évek óta csak kukoricát termeszt, a kizsákmányolt földek nem teremnek műtrágya nélkül, annak az ára viszont az elmúlt években az egekbe szökött, és pénzsegély nélkül nem engedhetik meg maguknak. Ismerős és gonosz recept. Helyi partnereink egyik fő célkitűzése, hogy minél kevesebb család függjön a segélyektől. Ehhez olyan szakembereket kell találnunk, akik helyben tudnak velük dolgozni a mezőgazdaság fenntarthatóvá alakításán, a vetésforgók, a biogazdálkodás visszaállításán, a műtrágyától függés felszámolásán.

általában a közösségekhez közel, a falu szélén található, így az igazgatói irodába betoppanó kecskén senki nem lepődik meg. Az általános iskola alsóbb évfolyamaiban a gyerekek a földön ülve tanulnak, a felsősöknek néhol jut szék és asztal. A középiskolákban már vannak székek és asztalok, és csak 50-60 gyerek jár egy osztályba, míg az általános iskolákban jellemző a 100 vagy akár 150 fős osztály.

a pedagógusok fizetése

Az általános iskolákban ezekben az osztályokban mindig két, minden tantárgyat tanító pedagógus van, a középiskolában szaktanárok tanítanak. A pedagógusok fizetése az ország viszonyaihoz képest igen magas, nagyjából 200 dollár havonta, de ebből biciklire már nem telik, holott sokan naponta több tíz kilométert utaznak munkába és vissza. Tömegközlekedés gyakorlatilag nincs. Az itteni emberek élete sok mindenben hasonlít a kelet-európai szegregátumok, a legnehezebb helyzetben lévő roma falvak lakosainak mindennapjaihoz. Nagy különbség, hogy nálunk a legszegényebb iskola is luxuskörülményeket biztosít az ottaniakhoz képest.

Az ország olykor a legrosszabb mintákat vette át a Nyugattól, és ez erősen megmutatkozik az iskolarendszerben. Bizonyára más területen is hasonló a helyzet, nekünk ezzel sikerült alaposabban megismerkedni. A gyarmati időszak egyik maradványa, hogy részben megmaradt a brit iskolarendszer, pontosabban annak néhány eleme. Sajnos, éppen az, ami nem segíti, hogy mindenki hasznos tudáshoz jusson.

Megmaradt az iskolaszervezet. A nyolcévfolyamos általános iskola végén vizsgát kell tenni, ha jól sikerül, lehetséges, hogy a diák középiskolába menjen. A középiskolákban minden kötelező tantárgy elméleti tudást ad. Sem az általános, sem a középiskolában nincsen művészeti oktatás, sem sport. Hasznosítható, szakmai tárgyakat csak választhatóan és csak bizonyos iskolákban lehet tanulni. Vagyis jóformán nincs

középfokú szakképzés. A középiskola után szinte lehetetlen szakképzésbe kerülni. Sikeres évnak számít, amikor minden ötvenedik, századik végzős egyetemre megy. Aki elvégzi a középiskolát, szaktudás nélküli végzettséget szerez csak, amivel, ha szerencsés, elhelyezkedhet bolti eladóként, de megélhetéshez jutni ezzel még bajos. Természetesen, angol módra, itt is működik a párhuzamos magániskolai rendszer, ahonnan egyenes út vezet az egyetemre, ám azt kevesen engedhetik meg maguknak. A szakképzés hiányzik a magániskolai keretek között is.

A brit hagyomány része, hogy az angol nyelv mindenki számára kötelező, az anyanyelvi órákon kívül mindent angolul tanítanak. A hatalmas osztályokban a nyelvtanulás sem túl sikeres, és az alapvető olvasási, írási és számolási készségek elsajátításában külön nehézséget jelent, hogy mindezzel idegen nyelven kell – vagy inkább kellene – minden kisgyereknek megbirkóznia. Több iskolában büszkén mutatták az aprócska könyvtárakat. Helyi, csicseva nyelvű könyvek alig vannak, mert az ország művészeti hagyománya nem írott, a történeteket még most is szóban adják át egymásnak a generációk. Sajnos, angol nyelven sem igen akadnak olyan könyvek, amik a fiatal olvasók értelmezési tartományában játszódnának. Percy Jackson történetei (amiket láttunk a könyvtárakban) egy átlagos malawi-i gyerek számára nehezen elképzelhető világban játszódnak, hiszen egyik elemét sem ismeri úgy, mint az átlagos európai vagy amerikai kisgyerek.

aki nem fizet, annak ajtót mutatnak

Az angol iskolarendszer hagyatéka az iskolai egyenruha is, ami sokak számára anyagilag elérhetetlen. A helyzet felemás: az iskolaigazgatók,

akikkel beszéltünk, mind azt állították, hogy nem küldenek el gyereket azért, mert nincs egyenruhája. A szülők történetei ennek ellentmondanak. Nagyon sokan egy-két év után kiesnek az iskolarendszerekből. Az iskolákban a szintén brit mintára létrehozott, a legjobban szelídíthető szülőket magukba foglaló szülő-tanár egyesületek működnek. Bár az oktatás ingyenes, és a minisztérium állítja: nem tudnak róla, hogy bárki pénzt kérne a szülőktől, bevett gyakorlat, hogy szülő-tanár egyesületek úgynevezett fejlesztési hozzájárulást írnak elő. Ezekben a közösségekben nagy

eredménynek számít, ha 100-150 ember közösen előteremt egy év alatt 30 dollárt valamilyen célra. A legtöbb szülő még a jelképes összegű fejlesztési hozzájárulást sem tudja kifizetni, és aki nem fizet, annak ajtót mutatnak – bár az iskolák ezt tagadják. A szülők egybehangzó állításai meggyőzőbbek. Viszont senki nem tagadja, hogy az általános iskola végén a vizsgáért is fizetni kell. Aki nem tudja kifizetni, esélyt sem kap a továbbtanulásra. Az iskoláknak sokba kerülnek a vizsgák, nem tudnak lemondani a díjakról. Nemcsak a felügyelőtanárokat kell megfizetni, hanem a vizsgadolgozatok sokszorosítása is drága, hiszen áram, internet és eszközök híján kénytelenek azokat külső vállalkozókkal másoltatni.

Az iskolák és a gyerekek helyzetét különös módon javította az országban lassan egy éve jelenlévő kolera. Iskolai étkezést csak nagyon kevés helyen tudnak biztosítani – és ha tudnak is, az csak egy tál kása a reggel üres gyomorral érkező gyerekeknek. A kolera miatt viszont az iskolákat ellátják tiszta ivóvízzel, ami hatalmas előrelépés.

Ugyanakkor a higiénés körülmények elképzelhetetlenül szegényesek. Egy több ezer fős iskolának 6-8 vécéje, pontosabban budija van.

A legtöbb meglátogatott általános iskolában a diákok létszáma négy-ötezer, akiket 60-70 fős tantestület tanít. Az angoloknál hagyományos iskolai autonómia helyett – leginkább francia mintára – az igazgatókat és tanárokat központilag helyezik el. Tanárokkal és igazgatókkal beszélgetve mindenkitől azt hallottuk: nincs beleszólásuk, hogy melyik iskolába vezénylik őket. Így az igazgatóknak esélyük sincs, hogy közösséget kovácsoljanak a tantestületből. Ez amúgy is nehéz lenne, hiszen nemcsak a feladat óriási a sok diák miatt (bár a tanárok csak körülbelül napi 4 órát tanítanak), de nem épült semmiféle továbbtanulás a rendszerbe. A tanárképzés (általános iskolai tanár 3 év, középiskolai 4 év) elvégzése után a pedagógusoktól senki nem várja el, hogy fejlesszék tudásukat, erre nem is ösztönzik őket. Ugyanakkor meg kell oldaniuk a közösségekben élő valamennyi gyerek inklúzióját – speciális iskolák vagy szakmai asszisztencia egyáltalán nincs –, és meg kell birkózniuk a digitális világ térnyerésével is. Bár az iskolák zömében nincs számítógép, az embereknek van egyszerű vagy okostelefonjuk (a falvakban jó üzletet jelent a telefonok töltése benzines generátorokkal).

import bölcsességek helyett

A véletlen úgy hozta, hogy kétszer is találkoztunk egy szervezet képviselőivel, amelyet jó módú fiatalok hoztak létre.

Olyan helyi emberek, akik látják saját

privilegizált helyzetüket, segíteni szeretnének a gyerekeknek és szüleiknek, ráadásul kapcsolataik lehetővé teszik, hogy forrásokat is teremtsenek erre. Velük és a helyi tagszervezetünkkel most azon dolgozunk, hogy közösen minél több szülőt és gyereket tudjanak bekapcsolni a közösségépítő programokba. Szeretnénk együttműködni a kormányzattal is, talán világbanki támogatással, de ehhez ki kell találnunk, hogyan építsünk legalább minimális bizalmat az állam iránt.

Az import bölcsességek és módszerek helyett a malawiaknak meg kell találniuk a saját megoldásaikat, és ehhez nem várhatnak túl sok segítséget a segélyszervezetekkel jelenlévő amerikaiaktól és az Afrikát új módszerekkel gyarmatosító kínaiaktól. Az

utóbbiaknak azonban érdekében állhat a mezőgazdaság felvirágoztatása. Malawi nem rendelkezik komoly ásványkincsekkel, ám termőterületekkel annál inkább. Szinte semmilyen feldolgozóipar nincs, de azt meg lehet teremteni – persze ahhoz jobb oktatási rendszer kell. Munkaerőt azonban importálni is lehet, ha elegendő mennyiségű a termelés.

A helyiek találékonysága azonban reményt keltő. Mivel bankkártyával még a „nyugati” szállodában sem lehet fizetni, az emberek zömének bankszámlája sincs. Ugyanakkor senki nem szeret sok készpénzt magánál tartani. Az út mellett lépten-nyomon kis piros és zöld bódékat láttunk. Ezekben ülnek a két helyi mobilszolgáltató ügynökei. Ha valaki nem akar készpénzt magával vinni vagy valamit távolról kell fizetnie, ilyen bódében befizeti az összeget az adott telefonszámra – a sajátjára vagy máséra –, és a szám tulajdonosa egy másik bódében az ország bármely pontján felveheti az összeget.

kép | László Luca fotói